

Zsidó vallás és kultúra 3.: Liturgia

BBN-HEB11-223.2, BBV-203.08, BMVD-203.08

Biró Tamás

A hétköznapi mincha és a hétköznapi Amida. A péntek esti ima.

2021. november 17.

Praktikus dolgok (emlékeztető):

- A kurzus honlapja: <http://birot.web.elte.hu/courses/2021-liturgia/>
Kurzusleírás: <http://birot.web.elte.hu/courses/2021-liturgia/Liturgia.pdf>
Felhasználónév és jelszó?
- Biró Tamás: biro . tamas @ btk.elte.hu
<http://birot.web.elte.hu/>, <http://www.birot.hu/>
- Fogadóóra: emailes egyeztetés után
- Pótórák, ha még nagyobb számban elmaradnának órák. A sok ünnep miatt lehet, hogy beiktatunk még egy időpontot a referátumoknak.

Referátumok

Teams „Class Notebook”

1. Válasszanak témát október végéig (max. 2 hallgató témánként) + a Teams-ben a „Jegyzetek” alatt írják be
2. 5-10 perces előadás a félév második felében (2-3 dia)
3. Rövid szemináriumi dolgozat (3-5 oldal), amit a többi diák is megkap, és a vizsgaanyag része. Javaslatok:

- A peszahi Haggada
- Zsinagógai reform, 19. sz. Németországban
- Zsinagógai reform, 19. sz. Magyarországon
- Karaita liturgia; szamaritánus liturgia
- Reform imakönyvek
- Askenázi, szefárd, szfaradi (stb.) imakönyvek
- A liturgia vallástudományi megközelítései
- Vallási specialisták és liturgia
- Egy liturgiával kapcsolatos halákhikus kérdés a Kiccur Sulhan arukhban.
- Kisebb liturgikus események, pl. kiddus levana
- Gender és a sziddur feminista olvasatai
- Liturgia, kegytárgyak és a zsidó iparművészet
- Kisebb szertartások liturgiája (brisz, esküvő stb.)
- + Stb. (velem való egyeztetés után!)

Referátumok

Teams „Class Notebook”

1. Válasszanak témát október végéig (max. 2 hallgató témánként) + a Teams-ben a „Jegyzetek” alatt írják be
2. 5-10 perces előadás a félév második felében (2-3 dia)
3. Rövid szemináriumi dolgozat (3-5 oldal), amit a többi diák is megk...

**Következő alkalommal (november 24-én)
ki vállal referátumot?**

- A peszahi Há...
- Zsinagógai r...
- Zsinagógai r...
- Karaita liturg...
- Reform imakönyvek
- Askenázi, szefárd, szfaradi (stb.) imakönyvek
- A liturgia vallástudományi megközelítései
- Vallási specialisták és liturgia
- ...kus kérdés a
- ...iddus levana
- ...asatai
- Liturgia, kegytárgyak és a zsidó iparművészet
- Kisebb szertartások liturgiája (brisz, esküvő stb.)
- + Stb. (velem való egyeztetés után!)

Az eddigiek összefoglalása

... és kibővítése

Az imák szerkezete (eddig)

	Bevezetés	Sma és áldásai	Amida	Tóra-olvasás	Befejezés
<i>saħrit</i>		Sma és áldásai	Amida +ismétlés		
<i>minħa</i>		–	Amida + ismétlés		
<i>maariv</i>		Sma és áldásai	[Amida]		
<i>muszaf</i>		–	Amida + ismétlés		

Az Amida szerkezete

ismétlés

- Áldás nyitása, lezárása.

ÁLDÓFORMULA: ... ברוך אתה ה' *Barukh ata Adonaj...* 'Áldott vagy Örökkévaló...'

- Áldások sorozatában az első áldás (*vö. Sma és áldásai; étkezés utáni áldás; stb.*):

nyitó ÁLDÓFORMULA – SZÖVEG – záró ÁLDÓFORMULA

- További áldások:

SZÖVEG – záró ÁLDÓFORMULA

- További áldások:

SZÖVEG – záró ÁLDÓFORMULA stb.

A hétköznapi Amida szerkezete

19 áldás:

- Bevezető zsoltáridézet (magánban)
- **3** általános dicséret (ŐSATYÁK, HATALOM, SZENTSÉG)
+ Kedusa (a 3. áldás előtt, az előimádkozó ismétlése keretében)
- **13** hétköznapi kérés

(ÉRTELEM, MEGTÉRÉS, MEGBOCSÁTÁS, MEGVÁLTÁS, GYÓGYULÁS, JÓ TERMÉS, SZÉTSZÓRTAK ÖSSZEGYŰJTÉSE, IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS, RÁGALMAZÓK, IGAZAK, JERUZSÁLEM ÚJJÁÉPÍTÉSE, DÁVID HÁZA, IMÁK MEGHALLGATÁSA)

- **3** általános (ÁLDOZATOK, HÁLAADÁS, BÉKE)
- *Elohaj necor...* kezdetű lezáró szakasz: magánima

Az ünnepi Amida szerkezete

7 áldás (ros hasana-i muszaf: 9 áldás):

- Bevezető zsoltáridézet (magánban)
- **3** általános dicséret (ŐSATYÁK, HATALOM, SZENTSÉG)
+ Kedusa (a 3. áldás előtt, az előimádkozó ismétlése keretében)
- **1** a szombat, újhold vagy az adott ünnepi NAP SZENTSÉGE
illetve **3** a **ros hasana-i muszaf imában** (KIRÁLYSÁG, EMLÉKEZÉS, SOFÁR-FÚVÁS)
- **3** általános (ÁLDOZATOK, HÁLAADÁS, BÉKE)
- *Elohaj necor...* kezdetű lezáró szakasz: magánima

Az *Amida* ismétlése és a *Kedusa* [=‘szentség’]

- A saħrit, minħa, muszaf és neila során,
de nem a maariv során → de ld. *Magen avot* a péntek esti ima végén.
- Az előimádkozó megismétli az áldásokat (de nem az *Eloháj necor...* kezdetű zárórészt)
- Speciális alkalmakkor: *pijjutok* [liturgiai költemények] beiktatása. Pl. *Tefillat tal.*

• *Kedusa* a 3. áldás (SZENTSÉG) előtt

- A közösség által elmondott elemekkel
- *Kados, kados, kados...* ‘Szent, szent, szent...’
(vö. Jesája/Ézsaiás/Izajás 6:3, *triszhagion*)

Jes. 6: ¹ Uzzijá király halála évében láttam az Urat, amint egy trónon ült. Magasztos volt és felséges; palástja betöltötte a templomot. ² Szeráfok álltak mellette, hat-hat szárnya volt mindegyiknek: kettővel az arcát takarta el, kettővel a lábát takarta el, kettővel pedig repült. ³ Ezt harsogták egymásnak felváltva: **Szent, szent, szent a Seregek URa, dicsősége betölti az egész földet!** [RUF]

- Szombat, ünnepnap, muszaf: (jóval) hosszabb szövegvariánsok, mint hétköznapi.

Vö. Balla 2016, pp. 5–6, 143–144, 175–177, 219–220, 282–283 és 293–294. De pp. 40 és 245!

Az *Amida* ismétlése és a *Kedusa* [= 'szentség']

A próféták látomásai az isteni trón előtt az Örökkévalót dicsérő angyalokról (Jes. 6, Ez. 3):

→ ha van jelen minjen, a közösség ezt a jelenetet előadja:
az előimádkozó mint narrátor, és a hívek mint angyalok.

Vö. a vallási rítusok és a liturgia performatív jellegével, általában.

- Jes 6,3: *És kiált vala egy a másiknak, és mondá: Szent, szent, szent a seregeknek Ura, teljes mind a széles föld az ő dicsőségével!* [Károli]
- Ezékiel 3,12: *És fölemele engem a lélek, és hallék mögöttem nagy dörgés szavát: Áldott az Úrnak dicsősége az ő helyéről.* [Károli]
- Zsolt 146,10: *Mindörökké uralkodik az ÚR, a te Istened, ó, Sion, nemzedékről nemzedékre. Dicsérjétek az URat!* [RUF]

Nuszahok, szövegvariánsok és a zsidó liturgia komplexitása

– egy példa a Kedusából

- A Kedusát az Amida 3. áldása (SZENTSÉG) elé illesztik be az ismétlés során.
- Askenázi imakönyvben (pl. Balla 2016, p. 6) a Kedusa után:
 - ❖ az egyén *Ata kados ve-simkha kados*-t ('Szent vagy és szent a neved') mond, de
 - ❖ az előimádkozó *Le-dor va-dor*-t ('Nemzedékről nemzedékre') mond.

Mi ennek a furcsaságnak az oka?

- Két szövegvariáns létezhetett párhuzamosan: *Ata kados...* és *Le-dor va-dor*.
 1. A szefard/szfaradi imakönyv az egyiket „válaszotta” → mindig *Ata kados...*
 2. Az itáliai nuszah a másikat „választotta” → mindig *Ata kados...*
 3. Askenázi imarend a kettőt kombinálja →
az egyik az egyéni Amidában, másik az ismétlésben jelenik meg.

Jövő hétre

A következő alkalomra

1. Referátum: velem beszélni + időpontot kiválasztani + dolgozni rajta.
2. Elolvasni:
 1. Balla 2016, pp. 22–58 (péntek este) – ha még nem tették volna
 2. Balla 2016, pp. 83–130 (a szombat reggeli ima első „fele”)
3. *A Lekha dodi* c. költemény szövegét preparálni:
 - Balla 2016, pp. 27–29.
 - Hebraisták (szakosok, minorosok): héber szöveget kiszótárezni.
 - Nem szakosok: magyar fordítást elolvasni.

Viszlát jövő héten!